

OLIV TA'LIMDA O'QITISHNI MASOFAVIY TASHKIL ETISHDA O'QITUVCHINING IMKONIYATLARI

Shernafasova H. R.

Urganch davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: internet, masofaviy ta'lim, bilim, pedagogika, tarbiya.

Ключевые слова: интернет, дистанционное образование, знания, педагогика, образование.

Key words: internet, distance education, knowledge, pedagogy, education.

Kirish. Pedagogika fanlarini o'qitishda internet texnologiyalardan foydalanishning ijtimoiy-pedagogik xususiyatlarini o'rganish muhim ilmiy pedagogik muammo bo'lib, uni o'rganish natijasida o'qituvchilar faoliyatini ma'lum darajada ijobiy tomonga yo'naltirish, o'qituvchi mehnatini tashkil etishda ma'lum darajada ilmiy bo'lishi imkoniyati yaratiladi.

Har qanday oliy o'quv yurtida masofaviy ta'limni joriy etish murakkab jarayon bo'lib asosan quyidagilarni talab etadi:

1. Professor-o'qituvchilar tarkibini yangi texnologiyalarni tadbiq etishga ma'naviy-ruhiy tayyorlash.

2. Professor-o'qituvchilar tarkibini kompyuter savodxonligi, Internet, yangi axborot texnologiyalari bo'yicha o'qitish va malakasini oshirish.

3. Oliy o'quv yurti ichki huquqiy-me'yoriy va reglamentlovchi bazasini ishlab chiqish, joriy etish va MT ni amalga oshirish.

4. Masofaviy ta'lim tizimini, elektron kurslarni sotib olish yoki yaratish masalalarini hal qilish Oliy o'quv yurtlarida, masofaviy ta'limni to'g'ridan-to'g'ri, birdan hech qanday oldindan tayyorgarlik ishlarisiz tashkil etib bo'lmaydi. Shu sababli internet texnologiya asosida masofaviy ta'limni tashkil etishda har qanday oliy o'quv yurti oldida masofaviy ta'lim elementlarini o'quv jarayoniga tadbiq etish bo'yicha erishilgan amaldagi tajribalar asosida rivojlangan davlatlarda qo'llaniladigan MT tizimidan farqli quyidagicha aniq vazifalar qo'yilmog'i lozim:

1. Talaba va o'qituvchi o'rtasidagi real bog'lanish vaqtini oshirish.

2. Har bir talaba bilan individual ishlash vaqtini ko'paytirish. Bunda MT talabalarining ko'pchiligini yoshi kamida 25 yoshdan yuqori bo'lishini hisobga olib, o'qituvchidan katta yoshdagilarni o'qitish bo'yicha alohida malaka talab etilishini hisobga olish zarur.

3. Talabalarni o'zaro muloqatidagi o'quv muhitini yaratish.

4. Masofaviy ta'limda ma'naviy-ma'rifiy, axloqiy- tarbiyaviy masalarni to'g'ri hal etish, ya'ni ta'limni tarbiyadan uzilib qolishiga yo'l qo'ymaslik zarur. (E'tiborga olish lozimki, ko'pgina chet el oliy o'quv yurtlarida ta'lim tarbiya bilan qo'shib olib borilmaydi, birinchi navbatda ta'limga ko'proq ahamiyat qaratishadi.)

Oliy ta'lim muassasasida tashkil etiladigan masofaviy ta'lim aniq o'z maqsad va vazifasiga ega bo'lib, u birinchi navbatda kompyuter savodxonligi, internet va axborot texnologiyalari bo'yicha kunduzgi shaklda bilim olish imkoniyatiga ega bo'lmagan aholi qatlami uchun mo'ljallanishi zarur.

Loyihaning asosiy xususiyati shundaki, ta'lim jarayonida talaba va o'qituvchi o'rtasida o'zaro bog'lanish vaqti minimal darajagacha kamaytiriladi. Tashkil etiladigan "Virtual universitet" kunduzgi ta'lim shakli o'quv jarayonidagi ko'pgina jarayonlarni yangi texnologik platformalar yordamida qo'llash imkonini beradi. Talabani har kuni o'qituvchi bilan samarali bog'lanish imkoniyati yaratiladi va bunda o'qituvchini talaba bilan kunduzgi ta'lim o'quv auditoriyasiga nisbatan ham yuqori darajada individual ishlashi ta'minlanadi. unga mavzu bo'yicha yo'llanma va maslahatlar berib tashkil etadi. O'quv natijalarini nazorat qilish katta hajmdagi test materiallari asosida amalga oshiriladi, ya'ni talaba "repetitor" rejimiga o'tib o'z bilimini tekshirishi mumkin.

Tavsiya etiladigan masofaviy o'qitish loyihasi ta'lim ishtirokchilari talaba, o'qituvchi va yordamchi xodimlardan maxsus vositalardan yoki dasturiy ta'minotdan foydalanishni talab etmaydi. Barcha o'quv jarayoni internet tarmog'i vositalari asosida amalga oshiriladi. O'quv jarayonida ishtirok etish uchun standart dasturiy ta'minotning eng oxirgi varianti bo'lishi ham shart emas O'quv muhiti asosan 2 qismdan iborat bo'ladi:

1. Tashqi – masofaviy internetda o'qish to'g'risidagi barcha ma'lumotlar (o'quv dasturlari, dars jadvali, o'qish xarajatlari, ro'yxatga olish tartibi va b.) berilgan va barcha internetdan foydalanuvchilar uchun ruxsat etilgan "Internetda-o'qish" sayтини yaratish.

2. Ichki- o'quv jarayonini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan barcha vositalar majmuiga ega internet-ilovalar – "Virtual universitet"ni tashkil etish.

O'quv muhitiga bevosita kirish avtomatlashtirilgan: har bir talaba (foydalanuvchi) o'z familiyasi va ismi bo'yicha ishlaydi va foydalanuvchining o'quv jarayonidagi barcha harakatlari (e'lon qilingan xabarlar, boshqa

ishtirokchilar xabarlarini ko‘rishi va b) qayd etib boriladi. Har bir foydalanuvchi o‘z rasmi yopishtirilgan vizit kartochkasiga ega bo‘ladi va unda o‘zi to‘g‘risidagi barcha ma‘lumotlarni ko‘rsatadi. Vizit kartochkasi barcha qatnashchilar uchun ruxsat etilgan bo‘ladi, foydalanuvchi rasmi uning har bir xabarida joylashtiriladi.

Tavsiya etiladigan masofaviy ta‘lim tizimida o‘qitishning klassik ma‘ruzaviy shakli kam samarali bo‘lganligi sababli, an‘anaviy o‘quv shaklidagi ma‘ruza mashg‘ulotlaridan foydalanilmaydi, ular elektron shakldagi matnli o‘quv materiallari bilan almashtiriladi. O‘qituvchi bilan bog‘lanish elektron o‘quv sinflari va konferensiya(chat)lar orqali ta‘minlanadi.

Elektron ta‘limni qo‘llashda o‘qituvchining roli. Elektron ta‘lim tizimini shakllantirishda o‘qituvchining yangicha roli ko‘rib chiqilmoqda. Tadqiqotning maqsadi o‘qituvchilarning mavjud nazariy asoslar va empirik ma‘lumotlar - chet tili o‘qituvchilarining so‘rovnomasi materiallari asosida elektron ta‘lim kontsepsiyasini amalga oshirishga tayyorligini tahlil qilishdir. Kasbiy vakolatlarining dolzarbligi darajasini o‘z-o‘zini baholash taqdim etiladi. Kasbiy pedagogik kompetensiyalarning zamonaviy talablariga va o‘qituvchilarning elektron ta‘lim kontsepsiyasini amalga oshirishga tayyorligini tahlil qilishga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, o‘qituvchilarning ta‘limning yangi paradigmasining o‘ziga xos xususiyatlaridan xabardor bo‘lishiga, yangi ta‘lim shakli uchun javobgarlikni o‘z zimmlariga olishlari zarur. Bunday qayta fikrlash o‘qituvchining uning pedagogik faoliyatini tahlil qilishi va uning natijalarini zamonaviy talablar bilan taqqoslashi asosida, shuningdek, kasbiy o‘z-o‘zini maqsadli rivojlantirish asosida amalga oshiriladi.

Ta‘limda sifatli va yangi axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini (AKT) joriy etish uchun ta‘lim tizimini isloh qilish, axborot-kommunikatsiya jarayonlarini birgalikda amalga oshirish uchun mo‘ljallangan. Shu nuqtai nazardan, an‘anaviy va yangi AKT lardan foydalangan holda masofadan o‘qitishning universal shakli - ochiq ta‘lim tizimi (OTT) to‘g‘risida munozaralar jadal rivojlanmoqda. Universitetlar tabiiy ravishda talabalarning sinf mashg‘ulotlari ulushini kamaytirish va o‘z-o‘zini ta‘minlashga asoslangan resurslarning tug‘ilishini ko‘paytirish, shuningdek, internet va multimedia (elektron ta‘lim deb ataladigan) tizimidan foydalangan holda ta‘lim tizimini rivojlantirish vazifasini qo‘ydilar. Shu nuqtai nazardan, aniq ko‘rinib turadigan, ammo shunga qaramay, ko‘pincha e‘tiborga olinmaydigan muhim bir printsipni esga olish lozim: shaxsiy ta‘lim yo‘naltirilgan o‘quv kurslarini ishlab chiqishga qodir bo‘lgan maxsus o‘qitilgan va yuqori motivatsiyaga ega o‘qituvchilarsiz OTT ni shakllantirish va rivojlantirish mumkin emas.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, elektron ta‘limning o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda muammoning holati va o‘qituvchilarga qo‘yiladigan talablarni

o'rganish, o'qituvchilarning istiqbollarini aniqlash uchun vakolatlarining dolzarbligini o'z-o'zini baholash darajasini pedagogik kasbiy mahorat darajasini oshirish uchun aniqlash kerak. Belgilangan vazifalarni hal qilish uchun nazariy (universitetda AKT va shaxsiy tajribadan foydalangan holda o'qitish bo'yicha psixologik va pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish), shuningdek, empirik usullar (o'quv jarayonini kuzatish, hamkasblarini so'roq qilish, suhbat) ishlatilgan.

Kadrlar salohiyatini jahon standartlariga muvofiq rivojlantirish universitetlarni rivojlantirishning muhim maqsadi sifatida belgilab qo'yilganligiga e'tibor qaratiladi. Bunga erishish uchun universitetlar kasbiy pedagogik kompetensiyalarni doimiy ravishda takomillashtirish; shaxsga yo'naltirilgan ta'lim muhitini shakllantirish; o'qituvchilar tomonidan taqdim etilayotgan xizmatlar sifati va ularning faoliyati natijalarini baholash uchun muntazam ravishda o'z-o'zini tekshirish talablarini belgilaydilar. Shunday qilib, universitetlar o'quv faoliyatini standartlar asosida tashkil etadi, ulardan biri o'qituvchining zamonaviy AKT, shu jumladan kompyuter va tarmoq (Internet) dan foydalanish, ham o'quv jarayonini tashkil qilish, ham talabalarning mustaqil ravishda foydalanish nuqtai nazaridan takomillashtirishga qaratilgan. Ta'kidlash joizki, universitetlar rahbariyati universitet ichidagi malaka oshirishning o'qituvchining kasbiy o'zini o'zi rivojlantirishiga yo'naltirilganligini ta'minlash bilan bir qatorda kasbiy pedagogik kompetensiyalarning shakllanishini nazorat qilish bo'yicha maqsadli ishlarni olib bormoqda.

Tadqiqotimizda biz chet tillari universitet o'qituvchilarining so'rovnomasi ma'lumotlariga tayanamiz, ular 2-4 kurslarda o'qitishning lingvistik bo'lmagan yo'nalishlari talabalariga dars berishadi. Anketa savollarini berishda biz ko'pchilik o'qituvchilar o'quv maydonchalarini ishlatish bo'yicha kamida bir oz tajribaga ega ekanligidan kelib chiqdik.

Taklif etilayotgan kompetensiyalarning dolzarblik darajasini baholashda o'qituvchilarning yarmi mustaqil bilim faoliyati ustuvorligi bilan shaxsga yo'naltirilgan ta'lim muhitida o'quv jarayonini tashkil etish qobiliyatini (50%) eng dolzarb deb hisoblaydi. Dolzarblik bo'yicha ikkinchi o'rinda zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish turadi (44%). Uchinchi o'rinda ta'lim va tarbiya birligini ta'minlash, ijodiy salohiyatni rivojlantirish (38%). O'qituvchilarning uchdan bir qismi pedagogik mahoratni doimiy ravishda takomillashtirish va ularning ta'lim faoliyatini yetarli darajada baholash qobiliyatini eng dolzarb deb hisoblaydi. Va har beshinchi o'qituvchidan bittasi faqat eng dolzarb va tengligi ta'lim dasturlari va o'quv natijalarini loyihalashtirish qobiliyati va talabalarning izlanishlarini rag'batlantirish deb biladi. O'qituvchilar AKTdan foydalanish borasida ham shuni ta'kidladilar. O'qituvchilarning 38 foizi ushbu malakani ahamiyatsiz deb hisoblaganligidan dalolat beradi, chunki

buni yuqori darajadagi malaka tufayli qabul qilish mumkin. Shu bilan birga, atigi 30% talabalar Moodle kabi o'quv platformalarida chet tilida mustaqil ishlash uchun yetarli motivatsiyaga ega deb hisoblashadi. An'anaga ko'ra o'qituvchilar haddan tashqari ko'p talabalarga murojaat qilishadi. Mas'uliyatni talabalarga topshirish imkoniyati haqidagi savolga javob o'rganish uchun muhim ahamiyatga ega. O'qituvchilarning 44 foizi AKTdan foydalangan holda chet tilini o'qitish o'quvchilar uchun o'zlarining bilimlari uchun mas'uliyatni topshirishga imkon beradi, deb hisoblashadi, chunki «mustaqillik rivojlanadi»; «Ular o'zlarining ta'lim yo'nalishlarini o'zlari belgilashlari mumkin»; «Mustaqil ishlash mutaxassislarining asosiy vakolatlarini shakllantiradi»; «Ularning o'zi o'quv jarayoniga qiziqishi, uni tashkil qilishi va natijalarini kuzatishi kerak»; «Aniq tushuncha beriladi: darsni qoldirib, siz mustaqil ravishda materialni o'zlashtirishingiz va topshiriqni bajarishingiz kerak»; «Ular o'zlarining bilimlari, ko'nikmalari, ko'nikmalarida regress yoki taraqqiyotni ko'rishlari mumkin. Shu bilan birga, 32% mas'uliyatni topshirishning maqsadga muvofiqligiga shubha qilmoqda, chunki «talabalar yetarlicha mustaqil emaslar va o'qitish platformalari mukammal emas»; «Shakl va javobgarlik aralashmasligi kerak»; «Chet tillarni o'rganishga undaydigan talabalar ko'p emas»; «o'quv jarayonini boshqarish juda dolzarb muammo». 25% javob bermadi. Odatda tajribali o'qituvchilar yangi narsalarni qabul qilishlari qiyinroq deb qabul qilishadi, ammo bizda shubhalanuvchilar orasida so'rovnomada qatnashgan o'qituvchilarining yoshi 28 yoshdan 57 yoshgacha. Qarama-qarshi fikrlar «Talabalarni o'quv platformalarida ishlashga kim undashi kerak?» degan savolga berilgan javoblar bilan tasdiqlanadi. 63% o'qituvchiga, 44% universitet rahbariyatiga, 31% talabalarning o'ziga tegishli. Bu bilvosita talabalar o'rtasida o'tkazilgan so'rovnoma natijalarini tasdiqlaydi, unga ko'ra so'rovnomada qatnashgan o'qituvchilarining 75 foizi hanuzgacha an'anaviy o'qitish usullarini afzal ko'rishadi va elektron manbaning o'quv materiallari bilan emas, balki bosma qo'llanmalar bilan ishlashga tayyor, buni o'qituvchi bajarishi bilan izohlaydi. Yuqoridagi holatlar birinchi navbatda o'quvchilar va o'qituvchilarning yangi rollariga moslashish bilan bog'liq. O'qitish jarayonida ta'lim jarayoni samaradorligini ta'minlashning asosiy bo'g'ini aynan o'qituvchi hisoblanadi. Kutish kerakki, «an'anaviy» o'qituvchilar ish hajmining sezilarli darajada oshishi, intellektual mulkdan foydalanish va himoya qilish uchun qonunchilik bazasi yo'qligi sababli yangi ta'lim shaklini joriy etishga qarshi chiqadilar. Hozirgacha o'qituvchining AKT imkoniyatlaridan foydalanish qobiliyati avtomatik ravishda ularni o'quv jarayonida samarali foydalanishga imkon beradi degan fikr mavjud.

Shunday qilib, so'rov ma'lumotlari bir qator xulosalar chiqarishga imkon berdi. Birinchidan, aftidan, o'qituvchilar o'quv jarayonini shaxsga yo'naltirilgan ta'lim

muhitida tashkil etish vakolatlarini (dolzarbligi jihatidan birinchi o'rinda) AKTdan foydalanish bilan bog'lamaydilar (so'rovnomada qatnashgan o'qituvchilarining faqat beshdan biriga tegishli). Ikkinchidan, o'qituvchilar tomonidan o'qish uchun mas'uliyatni talabalarga topshirish nuqtai nazaridan elektron muhitning afzalliklari kam baholanadi. Uchinchidan, o'qituvchilarning AKTdan foydalanish motivatsiyasini oshirishda o'qituvchining yetakchi roli o'qituvchilarning aksariyati tomonidan e'tirof etiladi, ammo standart fikrlash ehtiyotkorlik va hatto norozilikni keltirib chiqaradi, bu esa elektron ta'lim elementlarining kiritilishiga to'sqinlik qiladi. Ushbu muammo alohida o'rganishni talab qiladi.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash kerakki, yangi ming yillikda texnik taraqqiyot yutuqlarini e'tiborsiz qoldirolmaydigan pedagogik tizim yaratilmoqda. Bunday qayta fikrlash o'qituvchilarning o'zlarining pedagogik faoliyatini tahlil qilishlari asosidagina mumkin. Davlatning tartibi, axborot texnologiyalarining rivojlanish darajasi va o'quv jarayoni ishtirokchilarining yangiliklarga psixologik tayyorligi o'rtasidagi ziddiyatni bartaraf etish uchun ham o'qituvchilar, ham universitet ma'murlari va ilmiy jamoatchilikning sa'y-harakatlarini birlashtirish kerak.

Adabiyotlar:

1. Nishonova Z. Bolalar psixologiyasi. –T.: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi nashriyoti, 2006.
2. Pedagogika nazariyasi / Darslik. Mual.: M.X.Toxtaxodjaeva va b. Prof. M.X.To'xtaxo'djaeva taxriiri ostida. - T.: "Iqtisod-moiya", 2010. – 136
3. Pedagogika: 1000 ta savolga 1000 ta javob / Met. sull. U.I.Inoyatov, N.A.Muslimov, M.Usmonboyeva, D.Inogomova. - T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2012. - 193 b.
4. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии / Под ред. С.А.Смирнова. – М.: Академия, 2003. – 512 с.
5. Ruziyeva D., Usmonboyeva M., Holiqova Z. Interfaol metodlar: mohiyati va qo'llanilishi / Met. qo'll. - T.: Nizomiy nomli DTPU, 2013. - 115 b.
6. Saidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – T.: "Moliya", 2003.
7. To'xtaxo'jayeva M. X., Nishonova Z. Pedagogika. Pedagogika nazariyasi va tarixi.

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqolada zamonaviy jamiyat axborot uzatish hajmi va tezligi jihatidan chegaralanmagan butun jahon axborot tarmog'idan faol foydalanish, Multimedia va internet texnologiyalarining paydo bo'lishi va keng tarqalishi axborot texnologiyalarning o'rni, masofaviy ta'limning ahamiyati haqida so'z boradi.

РЕЗЮМЕ

В данной статье говорится об активном использовании глобальной информационной сети, которая не ограничена по объему и скорости передачи информации, о роли информационных технологий, появлении и широком распространении мультимедийных и интернет-технологий, а также о важности удаленности. образование.

SUMMARY

This article talks about the active use of the global information network, which is not limited in terms of the volume and speed of information transmission, the role of information technologies, the emergence and widespread spread of multimedia and Internet technologies, and the importance of distance education.